

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

LUKA TRŠAR

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

ZAKASNELI PREHOD IZ MLADOSTI V ODRASLOST –
VZROKI IN POSLEDICE

Ljubljana, avgust 2008

LUKA TRŠAR

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom _____, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____ Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 MLADI DANES	2
1.1 Opredelitev mladosti	2
1.2 Podaljševanje mladosti	3
1.4 Dejstva, ki govorijo o zakasnelem prehodu	3
1.5 Evropski modeli prehodov v odraslost	4
2 MLADI, ŠOLANJE IN TRG DELA	6
2.1 Vzroki na strani mladih	6
2.1.1 (Ne) poznavanje samega sebe	7
2.1.2 Dodatno izobraževanje	7
2.1.3 Pomanjkanje izkušenj	7
2.2 Vzroki na strani države	7
2.2.1 Trajanje študija	7
2.2.2 Bolonjski študij	8
2.3 Vzroki na strani delodajalcev	8
2.4 Brezposelnost, glavni »krivec« za zakasneli prehod	9
3 FINANČNA OSAMOSVOJITEV	10
3.1 Redni dohodek	10
3.1.1 Atipične oblike zaposlitve – fleksibilno delo	11
3.2 Kdaj je čas za odhod iz izvorne družine	12
4 UREDITEV STANOVANJSKEGA PROBLEMA	13
4.1 Stanovanjske razmere mladih	13
4.1 Faza LAT – živeti skupaj in hkrati narazen	13
4.2 Stanovanjska kriza	14
4.3 Destinacija – tip prvega samostojnega stanovanja	15
4.4 Oblika lastništva stanovanja	16
4.5 Državna pomoč mladim ob osamosvojitvi	17
4.5.1 Neprofitna stanovanja	18
4.5.2 Subvencije kot pomoč mladim družinam	18
5 DRUŽINA IN STARŠEVSTVO	19
5.1 Število sklenjenih partnerskih zvez in povprečna starost	19
5.2 Dejavniki odločanja za starševstvo in proti njemu	20
5.3 Nove dimenzije starševstva	22
5.4 Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka	22
5.5 Totalna stopnja rodnosti	23
5.6 Deinstitutionalizacija družine	24
SKLEP	25
VIRI IN LITERATURA	27

KAZALO SLIK IN TABEL

Tabela 1: Predstave študentov ljubljanske univerze o starosti ob posameznih mejnikih odraščanja.....	4
Tabela 2: Število brezposelnih v Sloveniji v obdobju 1995–2006.....	9
Tabela 3: Število brezposelnih v Sloveniji po stopnji izobrazbe v obdobju 2005–2006.....	10
Tabela 4: Prehod iz stanovanja staršev po destinaciji in starosti v Sloveniji leta 1998.....	15
Tabela 5: Struktura starostnih kategorij prebivalstva po stanovanjskih statusih v letih 1984–1994 v (%).....	16
Tabela 6: Povprečna starost ženina in neveste ob prvi sklenitvi zakonske zveze.....	19
Tabela 7: Število sklenjenih prvih zakonskih zvez v obdobju med letom 1995–2006.....	20
Tabela 8: Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka.....	23
Slika 1: Gibanje števila diplomantov v terciarnem izobraževanju v Sloveniji v obdobju 2000–2007.....	8
Slika 2: Letne stopnje rasti cen stanovanj in hiš v Sloveniji v obdobju 2004–2006.....	14
Slika 3: Verjetna in zelena oblika bivanja mladih v Sloveniji.....	17
Slika 4: Totalna stopnja rodnosti, Slovenija 1987–2004 (ženske v rodni dobi).....	23

UVOD

Mladost je pojem, s katerim se mnogi radi identificirajo in je življenjsko obdobje, na katero ima večino ljudi najlepše spomine. Mladost je sinonim za brezskrbnost, radoživost, spoznavanje in odkrivanje novih stvari, ljubezen, sklepanje prijateljskih vezi in še bi lahko našteval. Vendar, ali je danes mladost še vedno tako lepa, brezskrbna in ali je mogoče, da je razvoj sveta šel v smer, ko tudi mladost ne bo več tisto, kar je nekoč bila. Svet se »vrti vse hitreje«, življenje postaja vse bolj prožno, nepredvidljivo in predvsem v znamenju hotenja po uspehih, zaslužku in karieri. Ravno zaradi tega pa je moč sprememb ugotoviti tudi na drugih področjih, ki jih bom analiziral in preučeval v diplomski nalogi.

Prehod iz mladosti v odraslost je zagotov določen z veliko novimi izkušnjami, s katerimi se mora soočiti vsak posameznik, ko vstopa v svet odraslih. Vsak prehod naj bi bil težak, vendar si moramo poskušati te prehode čim bolj poenostaviti in jih tudi čim prej osvojiti. Na nekatere dejavnike, s katerimi bi si pot v odraslost naredili enostavnejšo in predvsem uspešnejšo, imamo vpliv, na druge žal tega vpliva nimamo.

Mladost kot besedo oziroma pojem je zelo težko definirati in mnogi si prav zaradi tega pojem razlagajo po svoje. Tudi pojem odraslosti je na drugi strani težko definirati. Nekoliko lažje lahko definiram pojem »prehod v odraslost«, čeprav je definicija bolj tehnične narave. Kljub vsemu naj bi »prehod v odraslost zajemal naslednje pojme in med seboj povezane dogodke« (Jones, 2005, str. 25):

- konec rednega izobraževanja in zaposlitev za polni delovni čas,
- odselitev od izvorne družine in vzpostavitev samostojnega gospodinjstva,
- oblikovanje partnerske skupnosti,
- starševstvo.

Zgoraj naštetih dogodkov se bom tudi sam oprijel pri raziskovanju in pisanju diplomske naloge. Poskušal jih bom čim bolj analizirati, predvsem s pomočjo statističnih podatkov, saj gre v večini primerov za preučevanje trendov, in te ugotovitve čim nazorneje predstaviti.

V prvem delu diplomske naloge me bodo zanimali predvsem dejavniki, ki vplivajo na dolžino izobraževanja, trende v izobraževanju in iskanje prve zaposlitve. Pri iskanju prve zaposlitve se bom osredotočil na brezposelnost mladih, kdo ima nanj vpliv in nosi odgovornost za stanje na trgu dela. Morda bi morali odgovornost sprejeti država in izobraževalne institucije, morda mladi ali celo delodajalci sami.

Prvemu delu sledi obravava stanovanjskih problemov oziroma vzpostavitev prvega samostojnega gospodinjstva, v katerem živimo sami ali s partnerjem. Mladi v primerjavi s preteklostjo vse težje pridejo do prvega samostojnega gospodinjstva. Mnogi zaradi dolgega šolanja, saj se pri poznih dvajsetih šele prvič redno zaposlijo in tako nimajo ničesar privarčevanega, drugi se po dolgem šolanju soočajo z brezposelnostjo, nekaterim dohodek ne dopušča ustvarjanja lastnega gospodinjstva in nekateri si tega preprosto ne želijo. Sledijo jim

tudi drugi dejavniki, predvsem vse več pogodb za določen čas, ki negativno vplivajo na dogajanje na trgu nepremičnin. Mladi se zaradi zgornjih dejstev vse večkrat odločajo za najem kot možno rešitev stanovanjskega problema. Ali ti dejavniki res tako močno vplivajo na stanje na trgu?

Po preučitvi prvih dveh prehodov in ugotovitvi, do kakšne zakasnelosti je že prišlo, sledi vstop v partnersko zvezo. Partnerske zveze prinesejo tudi naraščaj, vendar je žal takšnih zvez vse manj oziroma se vse več staršev odloča samo za enega otroka. Zakaj je tako? Ugotovitve bom predstavil v tem poglavju.

Na koncu diplomske naloge sledi še sklep, kjer bom vse ugotovitve, trende in raziskave na kratko predstavil in ugotovil, kaj lahko v prihodnosti na tem področju pričakujemo.

1 MLADI DANES

1.1 Opredelitev mladosti

Zaradi sprememb v vsakodnevem poteku življenja se tudi pojem mladost s časom spreminja. Vedno težje je določiti meje med mladostjo in odraslostjo. Ravno zaradi težke določitve mladosti imamo kar nekaj različnih členitev. Tako mladost lahko definiramo kot obdobje, ki združuje v sebi potrjevanje odvisnosti od drugih in močno hotenje po emancipaciji¹. Mlad človek se skuša socialno in ekonomsko postaviti »na svoje noge« in čim prej zavrniti odvisnost od staršev in drugih institucij. Vendar to hotenje največkrat ni odvisno samo od posameznika, temveč predvsem od ekonomskih in socialnih razmer, v katerih živi (npr. od statusa družine, prokreacije, od možnosti zaposlitve). Med tradicionalnimi merili za konec mladosti so poglavitni: starost, konec šolanja, zaposlitev, ekonomska samostojnost, zakon in osnovanje družine (Volk, 2003, str. 8.) Poglavitna dejavnika razlik v mladosti sta ekonomska odvisnost oziroma neodvisnost in socialno-kulturna odvisnost oziroma neodvisnost. Volkova (2003, str. 9) glede na oba dejavnika loči 4 tipe mladosti:

- klasična mladost (šolajoča se mladina do dvajsetega leta),
- skrajšana mladost (zaposleni mladi),
- vsiljena mladost (nezaposleni mladi),
- podaljšana mladost – postadolescenca, ki je značilna predvsem za študente.

Tudi po dveh definicijah mladosti težko določim mejo, do katere ta sega. Odvisna je od vsakega posameznika, saj lahko vsak izbere svoj kriterij za določitev meje. Sam bi se težko časovno opredelil ter s tem določil starostno omejitev mladosti. Če vzamemo za primer kriterij za določitev mladosti 'stanovanjska samostojnost', se mladost lahko zavleče tudi čez trideseto leto starosti. Osebno menim, da je mladost povezana s prvo zaposlitvijo, ko postaneš finančno samostojen, kar naj bi bilo glavno sredstvo za doseganje drugih oblik samostojnosti.

¹ Pridobitev enakopravnega položaja.

V diplomski nalogi se bom osredotočil na tradicionalno pojmovanje mladosti, saj vsebuje elemente, ki so ključni za preučevanje zakasnelosti posameznih prehodov. Ti elementi so:

- konec šolanja,
- zaposlitev in ekonomska samostojnost,
- osnovanje družine.

1.2 Podaljševanje mladosti

V poznih šestdesetih je prišlo do sprememb v prehodu iz klasične mladosti v obdobje odraslosti. Vse več mladih se je odločilo za študij, ki je bil prej nekaj prestižnega, neobičajnega, v zadnjih letih pa je odločitev za študij izgubila precej svoje skrivnostnosti in neobičajnosti in je postala normalni del življenjskega ciklusa vse večjega dela mladih (Volk, 2003, str. 12).

Za študij se odloči vse več ljudi tudi zaradi vse manjšega povpraševanja po delu, saj se tako izognejo življenju v brezdelju in sedenju doma. Daljše izobraževanje je tako posledica spremenjenih družbenih, ekonomskih, zgodovinskih in izobraževalnih razmer. Tako se mladi po zaključku dobe adolescenc² ne odpravijo v svet odraslosti, ampak v svet postadolescenc³.

1.4 Dejstva, ki govorijo o zakasnelem prehodu

V zadnjih časih se vse več ljudi in strokovnih delavcev zaveda, da postaja zakasneli prehod iz mladosti v odraslost problem. Problem se nanaša na več življenjskih ravni, večina izmed njih pa ima negativne posledice na družbo kot celoto. Vse več svetovnih in slovenskih strokovnjakov se ukvarja z vzroki in posledicami tega problema. Ule & Kuhar (2003, str. 63) naštevata nekaj trendov, ki so vse očitnejši.

- Vse večji delež mladih se izobražuje dlje: v šole hodijo več let, kot so hodili mladi v preteklosti. Posledica podaljšane trajanja izobraževanja je poznejši vstop na trg dela. Za večino mladih je postalo praktično nemogoče, da bi prišli neposredno iz šole v službo.
- Na področju zaposlovanja se pojavljajo nove povezave med izobraževanjem, brezposelnostjo, vseživljenjskim učenjem in poudarkom na individualni samouresničitvi v poklicu.
- Mladi zapuščajo dom staršev vse pozneje; njihova ekonomsko-materialna, emocionalna in socialna odvisnost od staršev se s tem podaljšuje.
- Vse od poznih sedemdesetih in zgodnjih osemdesetih let se dviguje povprečna starost žensk in moških ob (prvi) poroki.
- V porastu je tudi število samskih mladih in tistih, ki živijo v izvenzakonskih skupnostih (t. i. kohabitacijah).
- Ljudje so vse starejši ob rojstvu prvega in pogosto edinega otroka (če se zanj sploh odločajo!), čeprav začnejo s spolnimi odnosi v zgodnjih letih.

² Mladostniška doba, mladostništvo; doraščanje, mladost; obdobje od pubertete do prenehanja rasti.

³ Posebna oblika mladosti, obdobje med 20. in 24. letom → študentsko obdobje.

Iz zgoraj naštetega lahko rečem, da je trende moč raziskovati na več različnih življenjskih področjih, vsakega posameznika ali družbe kot celote. Posamezne trende lahko uvrstim tudi v eno imed spodaj naštetih vidikov:

- socialno-kulturni vidik,
- ekonomsko-finančni vidik,
- politično-pravni vidik.

Zavedeti se moramo, da so se zgoraj naštetá dejstva ustvarjala dlje časa in bi morali že pred mnogimi leti pripraviti programe, ki bi danajšnje stanje lahko preoblikovali. Žal se vse prevečkrat zganemo, ko je stanje težko popravljivo oziroma nepopravljivo.

Tabela 1: Predstave študentov ljubljanske univerze o starosti ob posameznih mejnikih odraščanja

Dogodek	Povprečje dekleta	Povprečje fantje	Povprečje skupaj
Končati šolanje	25,0	25,7	25,3
Redno se zaposliti	25,9	25,7	25,8
Odseliti se od doma	24,8	25,3	25,4
Živeti s partnerjem	25,9	27,0	26,7
Prvič postati starš	28,7	29,6	29,2

Vir: M. Ule, M. Kuhar, Mladi, družina, starševstvo, 2003, str. 70.

Iz Tabele 1 je lepo razvidna miselnost študentov na ljubljanskih fakultetah, ki vse dejavnike, ki govorijo o odraslosti, želijo uresničiti šele po 25. letu. Skrb vzbujajoče je tudi dejstvo, da so se pripravljene za prvega otroka odločiti šele okoli 29. leta, kar posledično vpliva na celotno rodnost. Ob zgornji tabeli je pomembno omeniti dejstvo, da je anketa vključevala samo študente, ki so le del celotne populacije in imajo tako le delni vpliv na dejansko stanje. Ob tem primeru bi bilo zanimivo videti odgovore na identična vprašanja naših staršev v naših letih, saj bi znižali mejo za zgoraj navede dejavniki blizu 22. letom.

1.5 Evropski modeli prehodov v odraslost

V strokovni literaturi se pojavljajo nekateri evropski modeli prehodov v odraslost, ki se med seboj nekoliko razlikujejo. Ule in Kuhar (2003, str. 77–78) navajata naslednje evropske modele prehodov:

- sredozemski model,
- nordijski model,
- srednjeevropski model,
- anglo-ameriški model,
- postkomunistični model.

Sredozemski model zajema sredozemske države (Italija, Španija, Grčija), saj imajo vse podobne vzorce prehodov v odraslost. Mladi v teh državah dosežejo ekonomsko odvisnost razmeroma pozno. Izobraževalni sistemi je zelo standardiziran in študij traja dolgo, malo je štipendij in mladi so odvisni od družine. Trg dela je rigid⁴, kar se tiče zaposlovanja in odpuščanja delavcev, zato je stopnja brezposelnosti mladih visoka (Italija: več kot polovica).

⁴ Neprožen, nefleksibilen, tog trg dela.

Družinske vezi so postale bolj egalitarne⁵. Imajo nizko stopnjo izvenzakonskih rojstev (Italija, Španija), na kar ima vpliv religija. Rodnost v teh državah je zelo nizka (Ule & Kuhar, 2003, str. 78–82).

Za nordijski model, nekateri ga poimenujejo tudi nordijsko-socialni model, je značilno, da ponuja univerzalne ugodnosti vsem državljanom. Pomebna je enakost med ljudmi, zato je razkol med bogatimi in revnimi veliko manjši kot v drugih državah. Pomebni načeli sta univerzalizem in egalitarizem. Sistem blaginje omogoča, da so ljudje manj odvisni od družine in ta model je ustvaril novo družinsko obliko »javno družino«, v kateri sta oba starša v službi, otroci pa v javnem varstvu. Za nordijski sistem je značilno, da mladi zgodaj zapustijo dom staršev in poskušajo različne oblike samostojnega življenja (samsko življenje, skupno življenje). Pri 25. letih večina postane samostojna. Naklonjeni so ločevanju poroke od rojevanja in tudi naravni prirastek je v teh državah med največjimi v Evropi. Na Švedskem se poročajo moški pri 32. in ženske pri 30. letih. Starost ženske ob rojstvu prvega otroka je 28,5 let. Problem mladih brezposelnih ni tako pereč kot drugje, brezposelni pa dobijo podporo tudi do 80% zaslužka zadnje plače (Ule & Kuhar, 2003, str. 82–88).

Srednjeevropski model ne teži k socialni enakosti ampak ohranja statusne razlike; nekateri ga prav zaradi tega imenujejo konzervativni model. V tem sistemu je temelj blaginje družina. Mladi dobivajo podpore predvsem iz družine in toliko manj od države. Posameznik postane neodvisen le, če dobi položaj v delovni sferi. Večina prehodov je takšnih, da gredo mladi od doma takoj v zakonsko zvezo. Mladi zelo pozno zapuščajo domove, veliko se jih izobražuje, četudi se po končanem šolanju spopadejo z brezposelnostjo. Prehod jim je olajšan z veliko ponudbo stanovanj po dostopnih cenah, tako da stanovanjska osamosvojitvev tu ni problem. Otroci se rojevajo pozno in malo je tistih, ki se odločijo za drugi porod (Ule & Kuhar, 2003, str. 88–91).

Anglo-ameriški model je poimenovan tako, ker ni bistvenih razlik med ZDA, Kanado in Veliko Britanijo. Tu s stopnjo rodnosti v zadnjem času prevladuje Irska, ki je v zadnjih letih močno povečala rodnost. Izobraževanje je nizko vrednoteno, povezave med izobraževanjem in trgom dela so šibke, socialna izključenost mladih se pojavlja v močnejših oblikah kot drugod. Družba je razdeljena po razredih. V teh državah je jasen vzorec, kako poteka prehod. Mladi zapustijo dom, živijo s prijatelji, nato sledi življenje v izvenzakonski zvezi in na koncu sledi poroka. Delavski razred izpusti vmesni stopnji in takoj od doma skoči v zakonski stan. Tako so povprečne starosti začetka skupnega življenja med najnižjimi, kljub vsemu pa se prvo rojstvo zgodi dokaj pozno (Ule & Kuhar, 2003, str. 91–93).

Postkomunistični model zajema vse države, ki so imele socialistični totalitarni režim in so naredile prehod iz planske v tržno družbo. Sem spadajo osrednje vzhodnoevropske države, baltske države, južne vzhodnoevropske države in zveza neodvisnih držav (Belorusija, Moldavija, Rusija, Ukrajina). Med najuspešnejšimi državami pri tem prehodu so osrednje

⁵ Narediti stvari enake, enako vredne; izenačiti, izravnati.

vzhodnoevropske, med katerimi najdemo tudi Slovenijo, ki je med najbolj razviti državami v tem modelu. Za ta model so značilne visoke družbene razlike, ki jih je ustvarila tranzicija in podaljševanje šolanja. Število porok močno upada, posledično lahko rečem, da tudi število otrok. Vse višja je brezposelnost in mladi vse dlje ostajajo doma. Ženskam postaja kariera pomebnejša od družine (Ule & Kuhar, 2003, str. 93–96).

Iz vseh opisanih prehodov vidimo, da geografski položaj in predvsem kultura, vrednote, norme posameznih držav močno vplivajo na prehode v odraslost. Kljub vsemu je skoraj pri vseh modelih moč opaziti trend padanja rodnosti, podaljševanje življenja doma in odlašanja z rojstvom otroka.

2 MLADI, ŠOLANJE IN TRG DELA

Vsak človek si želi v življenju doseči največ, kar mu življenje in sposobnosti omogočajo. Prva stopnja, s katero si lahko pridobi vstopnico na trg dela, je prav gotovo uspešno šolanje. Ker smo si ljudje različni tako osebnostno, umsko in fizično, se nekateri odločijo za krajše šolanje, drugi si želijo daljše šolanje. Pred desetletji je imelo šolanje drugačen pomen, kot ga ima danes; šolali so se le najbogatejši otroci in tisti, ki so bili nadpovprečni. Večino vseh otrok je šolanje končalo po srednji šoli. Danes je slika popolnoma obrnjena, šolanje je praktično vsakemu dostopno, vsaj tisto do fakultete, in traja vse dlje. Daljše šolanje pa mladim oteži vstop na trg dela in s tem hitrejšo osamosvojitvev. Zavedati se moramo, da je prav zaposlitev ena izmed ključnih dejavnosti, ki vplivajo na potek nadaljnega življenja mladih. Finančna neodvisnost omogoča mladim načrtovanje skupnega življenja in s tem ustvarjanje družine.

Mladi se ob vstopu na trg dela soočamo z mnogimi težavami. Nekatere težave oziroma ovire si postavljamo sami, na druge nimamo vpliva. Prav gotovo pa je prvo zaposlitev vse težje dobiti, kar pripomore k zakasneli finančni osamosvojitvi, ki vpliva na mnoge druge zakasnitve. Ovire, s katerimi se mladi soočijo, lahko razdelim na:

- ovire s strani mladih,
- ovire s strani države,
- ovire s strani delodajalcev.

Zgornje ovire lahko poimenujem tudi vzroki, ki vplivajo na iskanje prve zaposlitve in posledično na finančno osamosvojitvev.

2.1 Vzroki na strani mladih

Mladim trg dela pomeni novo izkušnjo, za nekatere dobro, za druge nekoliko slabšo. Mnogo mladih šele v tem trenutku vstopi v realni svet, kjer se soočijo z težavami, ki jih prej niso poznali. Kljub zahtevnemu in stresnemu prehodu pa lahko kar nekaj vzrokov za brezposelnost mladih najdemo tudi pri njih samih. Mnogi izmed njih se z menoj ne bi strinjali, vendar bom argumente za takšno stališče predstavil v nadaljevanju. Tu se opiram predvsem na poznavanje konkurenčnih prednosti in na dodatna izobraževanja, ki veliko pripomorejo k lažji zaposlitvi.

2.1.1 (Ne) poznavanje samega sebe

Veliko število mladih, ki končajo šolanje, vso krivdo za težave pri iskanju zaposlitve dodeljuje izključno delodajalcem. Mislim, da so delodajalci še najmanj krivi za to, da mladi nimajo zaposlitve. Problem je predvsem v tem, da se mladi ob vstopu na trg dela premalo poznajo. Ne vedo, katere so njihove konkurenčne prednosti, ki jih delajo bolj zanimive za delodajalce. Prepogosto poznajo predvsem negativne lastnosti, ki se jih tudi zavedajo in jim zmanjšujejo samozavest, ki pa je pri iskanju zaposlitve še kako pomembna.

2.1.2 Dodatno izobraževanje

Mladim je v dijaškem in študijskem času omogočeno veliko dodatnega izobraževanja, ki je finančno dostopno. Tu imam v mislih veliko različnih računalniških dejavnosti, spoznavanje orodij MS Office, učenje nastopanja, izmenjava Erasmus, prakse v tujini in tudi učenje tujih jezikov. Predvsem izmenjava studentov in delovna praksa sta v zadnjem času zelo popularna in dajeta bodočim diplomantom veliko konkurenčnih prednosti ter jim odpirata možnosti pri iskanju prve zaposlitve. Druge aktivnosti so manj obiskane predvsem, ker bi mladi morali zanje žrtvovati prosti čas. Za zaključek lahko dodam, da bi morali mladi pogosteje gledati v prihodnost in se zavedati, da je boj na trgu dela trd in da bodo morali poleg formalne izobrazbe pokazati tudi drugo pridobljeno znanje, da bodo zanimivi za delodajalce.

2.1.3 Pomanjkanje izkušenj

Glavni vzrok za brezposelnost mladih je pomanjkanje delovnih izkušenj. Seveda jih je težko pridobiti, če tudi priložnosti ne dobiš. Prav zato bi morali mladi v študentskih letih opraviti čim več priložnostnega dela, da spoznajo določene naloge, ki ti jih formalno šolanje ne omogoča. S tem bi spoznali različna delovna mesta in različne ljudi, ki ti lahko v prihodnosti ponudijo redno delovno razmerje. Vendar se moramo zavedati, da je malo možnosti, da bo podjetje takšno delo upoštevalo kot delovne izkušnje.

2.2 Vzroki na strani države

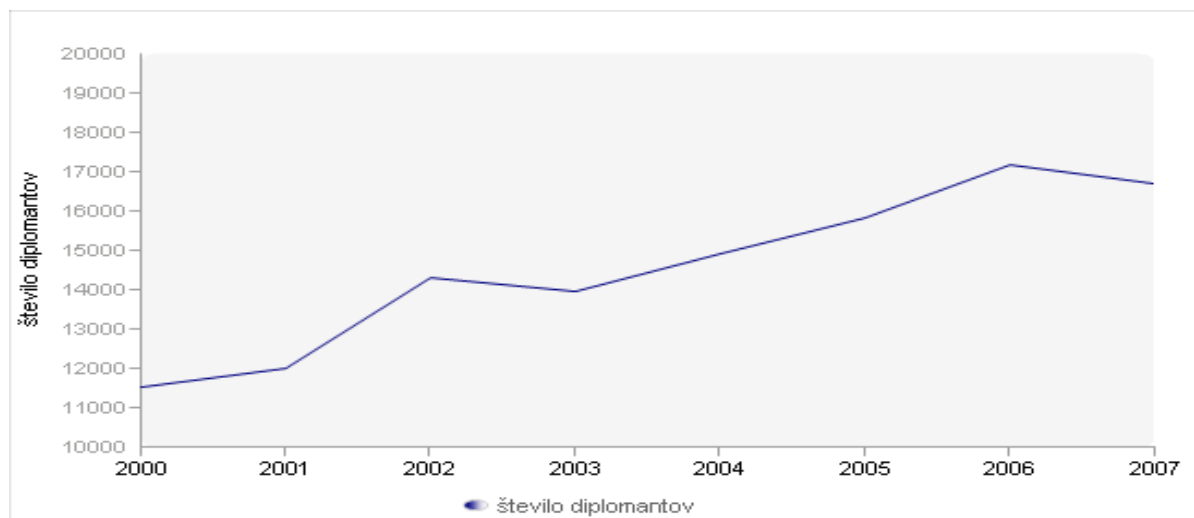
Lahko rečem, da je država glavni povzročitelj trenutnega stanja na trgu dela. Predvsem tu mislim na programe, ki niso vedno najboljše in najbolj premišljeno izbrani. Vendar to ni edini razlog, ki govori o tem, da bi država morala več storiti proti brezposelnosti, predvsem mladih. Ima vse razpoložljive elemente, s katerimi bi stanje lahko vsaj malo spremenila. Mlade diplomante bi morala narediti privlačne za podjetja, saj so ravno mladi nosilci prihodnje gospodarske rasti in razvoja države.

2.2.1 Trajanje študija

Država ima velik vpliv na šolanje mladih, saj prav ona sprejema nove izobraževalne programe, ki pa včasih niso dovolj kakovostni. Tu bi se predvsem osredotočil na načrtno višanje izobrazbene strukture v Sloveniji, kar ima pozitivne in negativne posledice. Pozitivne posledice so investiranje v človeški kapital, kar je v zadnjem času ena izmed najpomembnejših investicij na svetu. Zavedati se moramo, da kljub načrtnim programom še vedno zaostajamo za najrazvitejšimi evropskimi državami. Vendar se že danes predvsem visokoizobraženi ljudje mnogokrat soočajo z brezposelnostjo, saj je delovnih mest z zahtevano visoko izobrazbo premalo. Tu bi morala država storiti več in predvsem več investirati v

visokotehnoška podjetja, parke, jim ponuditi dodatne subvencije in s tem omogočiti dodatne investicije. Lep primer načrtnega ustvarjanja novih delovnih mest je novi Tehnološki park v Ljubljani, ki bo omogočal mnogim mladim nova visokokvalificirana delovna mesta.

Slika 1: Gibanje števila diplomantov v terciarnem izobraževanju v Sloveniji v obdobju 2000–2007

Vir: A. Kozmelj, Diplomanti višjih strokovnih šol in visokošolskih zavodov, Slovenija 2007, 2008.

Slika 1 nazorno prikazuje zgoraj naštetá dejstva. Podatki o gibanju števila diplomantov v terciarnem izobraževanju kažejo trend velikega naraščanja iz leta v leto, razen zadnjega leta, ko je preučevana vrednost nekoliko upadla. V primerjavi z obdobjem 2000–2007 je opazno, da se je število študentov povečala za približno 36%. Izračunani delež je izjemno visok, kar vpliva na trend brezposelnih mladih in tudi brezposelnih po stopnji izobrazbe. O tem bom podrobneje pisal v nadaljevanju.

2.2.2 Bolonjski študij

Sprejetje bolonjskega študija je dvignilo veliko prahu, ki se še do danes se ni polegel. Ker sem študent tega programa, se bom dotaknil tudi te problematike. Problem je nastal že s sprejetjem tega programa, saj je več kot očitno, da nanj niso bili dovolj pripravljeni. Pojavljajo se mnogi problemi z literaturo, predmeti, absolventskim statusom in predvsem z nazivi, ki jih bomo pridobili ob koncu študija. Zakaj omenjam bolonjski študij? Zato, ker bo ravno ta študij še podaljševal prehode mladih na trg dela. Vzrok tega je, da bomo za primerljivo stopnjo izobrazbe primorani narediti magisterij, ki ga bomo končali eno leto kasneje, kot so študentje končali stari univerzitetni program. To več kot očitno kaže na vse starejše diplomante, ki bodo v prihodnosti prihajali na trg dela. Poleg omenjenega glavnega problema pa je problem tudi razvrednotenje magistrskega študija, ki bo dostopen praktično vsakemu. Preučevanje prednosti in slabosti bolonjskega programa bi lahko bila samostojna naloga, tako da bom na koncu samo podal mnenje, ki govori o tem, da ta oblika študija ni rešitev problema, s katerim se soočamo. Morda bo prihodnost le pokazala drugače.

2.3 Vzroki na strani delodajalcev

Delodajalci so največkrat omenjeni kot glavni krivci za danajšnje stanje na trgu dela. Sam menim, da imajo na stanje majhen vpliv. Saj je povsem razumljivo, da iščejo zaposlene, ki so

najboljši, izkušeni in izobraženi. Tudi sam bi izbiral tako. Problem na strani delodajalcev nastane le, ko so razpisani kriteriji previsoki za ponujeno delovno mesto. Poznam tudi primere, ko sprejmejo zaposlenega za določeno delovno mesto, na koncu pa mu to ni dodeljeno in ga postavijo na nižje. Podjetja se v tem primeru ne zavedajo, da je glavna konkurenčna prednost mladega delavca prav izobrazba, znanje, drugačen pristop in veliko energije. To so vzroki za stanje na trgu dela, na katere imajo delodajalci neposredni vpliv.

2.4 Brezposelnost, glavni »krivec« za zakasneli prehod

Brezposelnost je eden ključnih dejavnikov, ki znižuje standard urejenega življenja. Seveda v tem primeru brezposelnost nastopa kot krivec, vendar nam pogled z drugega zornega kota kaže, da je brezposelnost posledica dogajanja, ki sem ga opisal v tem poglavju. Lahko rečem, da je brezposelnost (v našem primeru bom analiziral brezposelnost med mladimi) seštevek vzrokov na strani mladih, države in delodajalcev. Torej se bom osredotočil na posledice zgoraj naštetih vzrokov in jih poskušal čim nazorneje predstaviti. Podrobneje si bomo ogledali število mladih, ki so brezposelni in tudi strukturo brezposelnosti po stopnji izobrazbe.

Tabela 2: Število brezposelnih v Sloveniji v obdobju 1995–2006

Leto	povprečno število registriranih brezposelnih oseb	Deleži posameznih kategorij v letih od 1995 do 2006 (v %)					
		stari do 26 let	iščejo prvo zaposlitev	ženske	brezposelni nad 1 leto	brez strokovne izobrazbe	stari 50 let in več
1995	121.483	32,2	19,7	46,7	61,9	46,6	12,0
1996	119.799	31,4	19,4	48,1	56,1	47,0	14,1
1997	125.189	29,1	18,3	48,8	57,4	47,1	16,4
1998	126.080	26,3	18,1	49,9	61,7	46,9	20,7
1999	118.951	25,8	18,7	50,6	63,7	47,5	23,8
2000	106.601	23,4	17,9	50,7	62,9	47,2	27,3
2001	101.857	24,1	18,8	50,8	58,9	47,0	27,0
2002	102.635	24,0	19,6	51,2	54,4	47,0	25,4
2003	97.674	26,1	23,2	52,8	48,6	44,2	21,4
2004	92.826	26,2	25,2	53,1	46,2	41,6	21,0
2005	91.889	24,2	24,3	53,8	47,3	40,8	22,7
2006	85.836	21,2	22,3	54,8	48,8	39,3	25,4

Vir: Letno poročilo 2006 Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, 2006.

Za preučevanje svojega primera se bom osredotočil na brezposelnost starih do 26 let in tiste, ki iščejo prvo zaposlitev. Omenjena razreda sodelujeta pri dveh prehodih. Oba imata vpliv na prehod iz šolskih klopi na trg dela in sodelujeta pri prehodu k finančni neodvisnosti. Tabela 2 kaže, da trend brezposelnosti starih do 26 let upada, saj se je v preučevanem obdobju znižala z 32,2% na 21,2%. To je seveda lep dosežek, vendar je še vedno petina mladih, ki nimajo zaposlitve. Trend tistih, ki iščejo prvo zaposlitev, je vse slabši. V preučevanem obdobju se je njihova brezposelnost zvišala z 19,7% na 22,3%, kar pomeni, da je vse težje dobiti prvo zaposlitev, ki je prvi korak k finančni neodvisnosti.

Treba je še dodati, da imata Slovenija in Evropska unija podobne probleme glede brezposelnosti mladih. Kljub vsemu pa je na splošno tako v Sloveniji kot tudi v Evropski uniji

opaziti pozitivne spremembe. V nekaterih državah pa je brezposelnost eden ključnih problemov, s katerimi se ukvarjajo. Zmanjševanje brezposelnosti je ena izmed prednostnih nalog Lizbonske strategije že od leta 2006 (Council of the European Union, 2008, str. 5).

Tabela 3: Število brezposelnih v Sloveniji po stopnji izobrazbe v obdobju 2005–2006

		skupaj	stopnja izobrazbe						
			I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.+
december 2006 (stanje)	št.	78.303	26.957	3.822	768	17.637	21.728	2.161	5.230
	%	100,0	34,4	4,9	1,0	22,5	27,7	2,8	6,7
december 2005 (stanje)	št.	92.575	32.184	4.997	1.061	21.504	25.411	2.232	5.186
	%	100,0	34,8	5,4	1,1	23,2	27,4	2,4	5,6
porast dec. 2006 dec. 2005	abs.	-14.272	-5.227	-1.175	-293	-3.867	-3.683	-71	44
	rel.	-15,4	-16,2	-23,5	-27,6	-18,0	-14,5	-3,2	0,8

Vir: Letno poročilo 2006 Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, 2007.

Tabela 3 prikazuje strukturo brezposelnosti po stopnji izobrazbe. Vse podatke sem primerjal med letoma 2006 in 2005 tako absolutno kot relativno. Skupna brezposelnost se je zmanjšala za 15,4%, kar priča o pozitivnem premiku na trgu dela. Opozoriti moram, da je to stanje na določen dan, torej so možna odstopanja. Največ brezposelnih leta 2006 je tistih brez izobrazbe (34,4%) in tistih, ki imajo dokončano IV. (22,5%) in V. stopnjo (27,7%) izobrazbe. Tistih s končano VI. in VII.+ izobrazbo pa je občutno manj, saj je brez dela 2,8% tistih, ki so končali VI., in 6,7% tistih z najvišjo izobrazbo. Kljub vsemu sta ti dve številki še vedno previsoki, saj je očitno lažje dobiti zaposlitev z dokončano II. in III. stopnjo izobrazbe, saj je tu najmanj brezposelnih.

Če podatke primerjamo še med obema letoma, opazimo, da so vsi kazalci, razen enega v letu 2006, ugodnejši. Edini, ki so doživeli poslabšanje, so tisti z najvišjo izobrazbo, katerim bo očitno vse težje dobiti zaposlitev.

3 FINANČNA OSAMOSVOJITEV

Finančna osamosvojitvev je ena najpomembnejših in najzahtevnejših stvari v življenju posameznika. Zagotovo je te vrste osamosvojitvev vmesni korak k popolni zrelosti, ki naj bi se končala s tvorjenjem družine. Tu me bo predvsem zanimala finančna osamosvojitvev kot plačilo za delo, ki ga opravljamo, torej se neposredno navezuje na predhodnje poglavje, na drugi strani pa osamosvojitvev z vidika ustvarjanja prostora, v katerem si bomo uredili življenje. Tu se v ospredje postavlja predvsem stanovanjski problem, ki se ga bom tudi dotaknil. Spraševal se bom tudi, kdaj se odseliti, kam in kako.

3.1 Redni dohodek

Redni dohodek je eden izmed osnovnih elementov, ki nam po osnovni funkciji omogoča preživetje. Zagotovo pa naš namen ni samo preživeti, zato si vedno želimo zaslužiti tak dohodek, da nam bo omogočil kar se da spodobno življenje. Spodobno življenje je pojem, ki je težko določljiv, sam ga bom definiral kot življenje, v katerem nam je omogočeno imeti streho nad glavo, prevozno sredstvo, otroke in še vsaj kratek oddih enkrat letno. Mislim, da je takšno življenje tudi življenje povprečnega Slovenca. Redni dohodek je gotovo povezan z

redno zaposlitvijo in tu se ponovno pojavi problem. Kot smo spoznali že v tabeli 2, se stopnja brezposelnosti v celoti zmanjšuje, kar pozitivno vpliva na redne dohodke. Kljub vsemu se stopnja mladih brezposelnih povečuje, kar pa negativno vpliva na redni dohodek, kot osnovo za nadaljevanje samostojnosti po končanem študiju in pridobitvi prve zaposlitve.

3.1.1 Atipične oblike zaposlitve – fleksibilno delo

V sedanjosti je vse več fleksibilnega dela. Fleksibilnost kot oblika zaposlitve ima več dejavnikov, ki jih lahko s tega vidika preučujemo. Najpogostejše oblike preučevanja fleksibilnosti so vrsta pogodbe o zaposlitvi, kraj dela – mobilnost, čas dela itd. V mojem primeru bom preučeval predvsem oblike pogodbe o zaposlitvi, saj ravno ta vpliva na možnost kreditiranja nepremičnin.

V sodobnem svetu se poleg najbolj znane oblike zaposlovanja za polni delovni čas, torej 40 ur tedensko v večini evropskih držav, hitro razvijajo tudi druge oblike zaposlovanje. Na začetku naj omenim, da je vse več zaposlenih za določen čas, kar pomeni, da zaposlitev ni stalna in da so zaposleni ves čas v negotovosti. Vse večji delež takšnih oblik zaposlovanja, predstavlja problem predvsem pri mladih. Mladi ob taki obliki zaposlitve niso upravičeni do denarnega kredita, saj nimajo zaposlitve za nedoločen čas, kar je pogoj za dolgoročni kredit. To vpliva na podaljšan prehod k samostojnosti, tu se predvsem osredotočam na nezmožnost investiranja v lastno bivališče, ki je eden od pogojev za neodvisno življenje.

Poleg zaposlitve za določen čas pa so v zadnjem času v velikem vzponu tudi druge oblike zaposlitev, ki so veliko fleksibilnejše predvsem za podjetja. Tu poznamo delo s skrajšanim delovnim časom, priložnostno delo, delo na domu in predvsem zelo aktualno najemniško delo. Za podjetja je predvsem zanimiva delavna sila iz bivše Jugoslavije, Romunije in Slovaške. Podjetja do zaposlenih nimajo veliko obveznosti in lahko z njimi delovno razmerje prekinejo kadarkoli. Zanimivi so predvsem za sezonska dela. Ugotovitve kažejo, da različne oblike fleksibilne zaposlitve pozitivno vplivajo na nižanje brezposelnosti in predvsem višino dohodkov gospodinjstev. V našem primeru je delo na domu kot ena izmed oblik fleksibilne zaposlitve zagotovo možnost finančne osamosvojitve mladih in predvsem iskalcev prve zaposlitve. Delo na domu je ponavadi delo z višjo izobrazbo in temelji predvsem na sodobni informacijski tehnologiji, kar pa za mlade ne pomeni velikih problemov. Poleg tega pa takšna oblika dela odpravlja geografske prepreke in imajo vsi iskalci zaposlitve enake možnosti. Takšne oblike zaposlitve so zelo razširjene v večini evropskih držav.

Za konec lahko ugotovimo, da ima fleksibilnost dela predvsem pozitivne učinke na višino dohodkov in zaposlenost, kar se kaže v nižji brezposelnosti. V prihodnosti bodo takšne oblike vse pogostejše, saj morajo biti podjetja vse bolj fleksibilna, kar bo vplivalo tudi na trg dela. Poleg pozitivnih lastnosti fleksibilnih oblik dela pa bi dodal, da imajo takšne oblike dela tudi nekaj negativnih posledic. Mislim predvsem na vse manj stabilno zaposlitev, ki je pogoj za urejeno družinsko življenje. Ljudje bodo primorani sprejemati kratkotrajna dela, če bodo hoteli preživeti, to pa bo vplivalo na finančno nestabilnost, vse več najemniških stanovanj in tudi na psihično obremenitev ljudi. Zavedati se moramo, da je redna zaposlitev predvsem v

Sloveniji še vedno statusni simbol, ki govori o tem, da je nekdo sposoben, delaven in odgovoren človek.

3.2 Kdaj je čas za odhod iz izvorne družine

Mlade generacije vstopajo v skupno življenje v dvoje kasneje, kot so stopale predhodne. Čedalje več je mladih, ki se izogibajo sleherni stabilni partnerski zvezi. Eden izmed pomembnih razlogov je podaljšano sožitje staršev in odraslih otrok. Ti ostajajo pri starših zlasti zaradi podaljšanega izobraževanja in s tem odloženega začetka rojevanja otrok, deloma pa tudi zaradi slabih možnosti za nakup primerne stanovanja. Te strukture in kulturne spremembe vplivajo na to, da je izvorna družina postala udobna baza za spopadanje s težavami prehoda. Mladi se doma lažje spoprimejo z zahtevami v delovnem okolju in v visokem izobraževanju ter obenem rešujejo problem nastanitve.

K podaljšanju bivanja s starši prispeva tudi stanje slovenskega nepremičninskega trga, rast cen stanovanj in gradnje, ter dejstvo, da prevladujejo majhne družine (eden do dva otroka). Ker institucije za zbiranje statističnih podatkov pri nas še ne upoštevajo novih razmer, ne vemo, koliko mladih dejansko tako živi. O pojavu lahko sklepamo le posredno, prek drugih demografskih podatkov: Izračun iz podatkov Popisa 2002 Statističnega urada Republike Slovenije daje naslednjo sliko (Ule & Kuhar, 2003 str. 105–106):

- 90,3%; moških, starih med 20 in 24 let, živi kot »otrok« v gospodinjstvu vsaj enega izmed staršev,
- med 25- do 30-letniki živi tako 63,5%,
- med 30- do 34-letniki pa še vedno 32,9%.

Med ženskami so ti deleži občutno nižji:

- kot otrok v gospodinjstvu vsaj enega izmed staršev živi 79% 20- do 24-letnic,
- 38% 25- do 29- letnic,
- 12% 30- do 34 letnic.

Podatki zgovorno pričajo o stanju mladih, ko se odločajo za odhod od doma. Rezultati kažejo, da moški v povprečju doma ostanejo mnogo dalj časa kot ženske. Razloge je moč iskati predvsem v tem, da se ob začetku skupnega življenja ponavadi ženske preselijo k moškemu domov. Drugi razlog je v tem, da so v partnerski zvezi moški večinoma starejši od žensk.

Poleg zgoraj navadenih vzrokov pa so tu še ostali, ki jih navaja Uletova (2003, str. 106) Bivanje v starševskem domu je poceni, saj starši le redko zahtevajo od svojih odraslih otrok, naj prispevajo denar v družinski proračun (ponavadi ne plačujejo stanarine, hrane, elektrike, telefona, družinskega avtomobila). Mladim, ki so že zaposleni, denar ostaja, zato so njihove potrošne zmogljivosti višje. Nekateri porabijo večino denarja za osebne stvari (obleke, potovanja itd.), nekaj pa je takih, ki varčujejo, da si bodo zagotovili boljše razmere za začetek samostojnega življenja. Če bi si omislili samostojno gospodinjstvo, bi to pomenilo, da se jim

njihov življenjski standard znatno zniža. Da se jim to ne bi zgodilo, mladi ne zapustijo doma svojih staršev, dokler se povsem ne uveljavijo v poklicu.

Iz tega sklepam, da vzroki za zakasnelo osamosvojitve niso samo finančni, saj je več kot očitno, da so mladi raje doma pri starših in uživajo razkošnejše življenje. Tu lahko govorimo, da so se tudi navade, kulture in norme spremenile. Včasih so mladi morali iti od doma, saj so bile hiše manjše in veliko je bilo skupnih prostorov. Prav tako pa je bilo v družini manj denarja, tako da jih starši niso morali omogočiti izobraževanja. Zavedati se moramo tudi dejstva, ki govori, da nam sami starši omogočajo lahkotno življenje in nam priporočajo osamosvojitve, ko bomo imeli za to dovolj sredstev, da bo tudi kasnejše življenje udobno. Lahko rečemo, da nam starši to omogočajo, zato ker so se sami odseljevali vsaj 5 let hitreje, kot se danes, in več kot očitno je, da so prva leta osamosvojitve najtežja. Ne želijo, da bi nam bilo težko, kot je bilo njim.

4 UREDITEV STANOVANJSKEGA PROBLEMA

Druga faza prehoda iz mladosti v odraslost naj bi se tako končala z odselitvijo od prvotnega doma oziroma ureditvijo stanovanjskega problema. Mladi se v nekaj letih, od prve zaposlitve do popolne osamosvojitve, spoznajo z vsemi težavami, ki jih povzročajo življenje v odraslem svetu. Prav gotovo je to za vsakega posameznika velik zalogaj, ne le finančni, ampak tudi psihični. Vendar se v tem poglavju ne bom toliko osredotočal na psihične težave, pač pa bolj na finančno plat, ki jo terja ureditev bivališča.

4.1 Stanovanjske razmere mladih

Stanovanje kot kriterij za mejo med mladostjo in odraslostjo pomakne mladost tudi čez trideseta leta, saj jih veliko pri tej starosti še vedno živi doma. Vendar ta izbira velikokrat ni lastna izbira mladih, temveč okolja, v katerem živijo. Pomanjkanje predvsem finančnih sredstev in visoka rast cen stanovanj pripomorejo k dejstvu, da mladi vse pogosteje tudi v poznih tridesetih letih ostajajo doma. Tu je pomembno omeniti, da ni velikih razlik med tistimi, ki so zaposleni, in tistimi, ki niso, saj se kljub finančni samostojnosti vrtijo v krogu iskanja stanovanja. Prednost imajo tiste mlade družine, ki si lahko pridobijo neprofitna stanovanja ali subvencije države.

4.1 Faza LAT – živeti skupaj in hkrati narazen

Rener (1996 str. 41-63) govori o fazi LAT (*ang. Living apart together*) kot vmesni, intermediarni fazi med družinsko odvisnostjo in od izvorne družine docela neodvisnim življenjem. Zanj je značilna ekonomska odvisnost od staršev ob hkratni socialni neodvisnosti. Razlogi podaljševanja življenja s starši oziroma razlogi odlašanja odhoda od doma so različni:

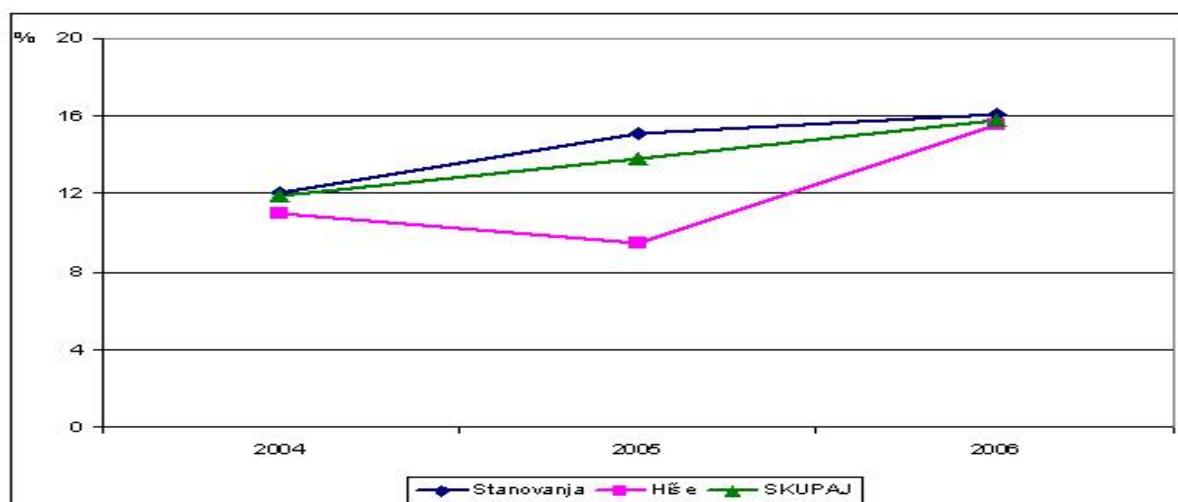
- eksterni (težave v doseganju ekonomske neodvisnosti, nezaposlenosti, otežena stanovanjska oskrba, podaljšan študij),
- subjektivni (lagodnost in cenenost življenja doma, razumevanje s straši, materialna in emocionalna varnost ob hkratni visoki avtonomiji).

Faza LAT pa ne pomeni nujno optimalne življenjske ureditve za obe strani. Na to domeno napeljujejo tudi rezultati o mladih v Sloveniji iz leta 1995 (Volk, 2003, str. 13). Večina mladih ne želi živeti s svojimi starši, ampak s svojim partnerjem v svojem stanovanju (86,2 %), a so hkrati prepričani, da bodo po vsej verjetnosti živeli s svojimi ali parterjevimi starši (38,9%) (Rener & Švab, 1996, str. 13). To tezo potrjuje tudi Uletova (2001, str. 23), ki navaja, da raziskave po svetu kažejo, da je podaljšano bivanje doma pri starših bolj lagodno za mlade kot za njihove starše.

4.2 Stanovanjska kriza

V zadnjem času smo priča visoki rasti cen nepremičnin, ki ji zaenkrat še ni videti konca. Prav visoke cene nepremičnin so eden glavnih razlogov, zakaj se mladi hitreje ne odločajo za samostojno pot.

Slika 2: Letne stopnje rasti cen stanovanj in hiš v Sloveniji v obdobju 2004–2006

Vir: B. Pavlin, Indeksi cen stanovanj, Ljubljana in preostala Slovenija, 2003-2006, 2007.

Slika 2 prikazuje rast cen nepremičnin za obdobje od leta 2004–2006. Opazimo, da se stanovanja dražijo najhitreje, hiše pa nekoliko počasneje. Če vzamemo skupno rast cen m^2 bivališča, se cene povprečno letno dvignejo od 12% leta 2004 do 16% leta 2006. Tudi v letu 2007 je bila rast podobna, torej nekje okoli 14%. Strokovnjaki napovedujejo počasno umiritev cen stanovanj, saj pravijo, da so blizu zgornje meje. Cene bodo poskušali tudi umetno zniževati s še večjo ponudbo. Če pustimo % in se osredotočimo na evre, bi morali leta 2006 za m^2 stanovanja v Sloveniji v povprečju odšteti 1400 €. Le dve leti prej pa bi za m^2 stanovanja morali odšteti le okoli 1050€. Zanimivo bi bilo videti cene stanovanj pred 10 leti in njihovo rast do danes. Seveda so cene stanovanj v Ljubljani in drugih večjih mestih precej višje, saj je bilo treba leta 2006 za m^2 bivalne površine v Ljubljani odšteti okoli 2300 €. Opazim, da je trg nepremičnin absolutno nenaklonjen mladim, ki se odločajo za samostojno življenje, saj postaja to za njih vedno večji zalogaj ob dejstvu, da jim je stanovanjski kredit velikokrat nedosegljiv.

Tu velja omeniti predvsem možnost ureditve gospodinjstva z najemom stanovanja, ki v Sloveniji še vedno ni tako popularna ureditev kot v drugih evropskih državah, predvsem z

vidika, da je Slovenija majhna država in nismo tako naklonjeni selitvi oziroma spremembni prebivališča. V tujini je tega veliko več in tako se mnogi, ne samo najšibkejši, pogosto odločajo za najem, saj nikoli ne vedo, koliko časa bodo nekje dejansko ostali. V Sloveniji je najem stanovanja še vedno sinonim, da nimamo dovolj denarja za lastniško stanovanje in smo zato manj vredni. Spremeniti se mora predvsem kultura in predsodki ljudi, najem pa je se mora predstaviti kot ena izmed možnostičasne ureditve oziroma za nekatere vseživljenske ureditve stanovanjskega problema.

4.3 Destinacija – tip prvega samostojnega stanovanja

Prvo samostojno stanovanje razločujemo glede na način, kako je bilo to stanovanje pridobljeno. V literaturi običajna tipologija stanovanj loči – poleg začasnih oblik kolektivne nastanitve, kot je npr. študentski dom – naslednje kategorije: zasebno najemno, javno najemno, združeno in lastniško (tj. stanovanje, v katerem prebiva lastnik). Za naše razmere je takšna delitev pregrba in smo uporabili večji in podrobnejši nabor načinov pridobitve stanovanja. Ta je potrebna tudi zaradi sistemskih sprememb v letu 1991, ko sta dva pomembna načina pridobitve stanovanja – od delovne organizacije in solidarnosti – nehala obstajati, ne da bi se uspelo zaganjavno uveljaviti nekaterim novim tipom, kot sta npr. socialno in neprofitno stanovanje. Teh je namreč v Sloveniji do leta 1995 oddanih premalo, in sicer 935 – več o tem piše Mandič (1996, str. 179), da bi bil ta red velikosti zaznaven za naš anketni vzorec.

Tabela 4: Prehod iz stanovanja staršev po destinaciji in starosti v Sloveniji leta 1998

Destinacija – tip stanovanja glede na način pridobitve	Število dogodkov	%	Starost – Mediana
od delovne organizacije	79	22,1	25,17
solidarnostno stanovanje	17	4,7	26,42
kadrovsko stanovanje	7	2,0	25,92
podedovano	21	5,9	22,92
z gradnjo	122	34,1	28,71
z nakupom	23	6,4	27,38
podnajemniško stanovanje	59	16,5	22,17
študentski/dijaški dom	9	2,5	15,42
samski dom	5	1,4	20,50
kako drugače	16	4,5	/
skupno	358	100,0	23,85

Vir: S. Mandič, *Kakovost življenja: Stanja in spremembe*, 1999, str. 61

Tabela 4 prikazuje dejstvo, da so prevladujoči tipi prvega samostojnega stanovanja ustvarjeni z gradnjo (34,1%), pridobljeni od delovne organizacije (22,1%) in uporaba podnajemniškega stanovanja (16,5%). Hiter izračun pove, da je povprečna starost posameznika ob prvem samostojnem bivališču 23,8 let. Če želimo relevanten izračun, moramo upoštevati strukturo odgovorov in tako imajo prevladujoči odgovori velik vpliv na končni rezultat. Ta nam dvigne povprečno starost ob odhodu od doma na 27,7 let. Rezultat govori ravno o tem, kar hočem dokazati. Mladi se stanovanjsko osamosvojijo šele pri 28 letih, kar je absolutno prepozno, saj

se mnogi šele ob stalnem bivališču odločajo za naraščaj. Ugotovim, da tudi pozna stanovanjska osamosvojitve vpliva na rodnost oziroma sploh odločitev za naraščaj.

4.4 Oblika lastništva stanovanja

Oblika lastništva stanovanja je tudi pomemben kriterij, ki govori, kakšni so trendi lastništva stanovanj. Sam se bom tu obrnil na raziskavo Kvaliteta življenja, kjer so ločili štiri stanovanjske statuse anketirancev:

- najemnik (anketirani ali partner ima status najemnika),
- (so)lastnik (anketiranec ali partner ima status (so)lastnika stanovanja),
- pri sorodnikih (stanovanje pri anketirančevih ali partnerjevih starših ali drugih sorodnikih),
- drugo.

Tabela 5: Struktura starostnih kategorij prebivalstva po stanovanjskih statusih v letih 1984–1994 v (%)

Starost/status	Najemnik		(So)lastnik		Pri sorodnikih		Drugo	
	1984	1994	1984	1994	1984	1994	1984	1994
15–24	6,2	2,4	7,7	6,8	84,9	87,7	1,2	3,1
25–34	31,0	9,8	34,5	45,5	29,9	40,9	4,8	3,4
35–44	34,2	10,4	55,1	77,8	9,6	10,0	1,1	1,7
45–54	21,6	4,5	72,7	86,1	4,4	7,0	1,3	1,5
55 in več	21,0	8,4	68,1	80,9	9,9	7,9	1,0	28,0

Vir: S. Mandič. Stanovanje, kakovost življenja in spremembe v zadnjem desetletju, 1999, str. 200.

Izbrana Tabela 5 zajema nekoliko starejše podatke, ki mogoče ne izražajo trenutnega stanja na trgu, je pa edina, ki nazorno kaže, kako starost vpliva na stanovanjski status. Kljub vsemu nam podatki kažejo nekatera razmerja, na podlagi katerih lahko sklepamo, kakšno je stanje na danes.

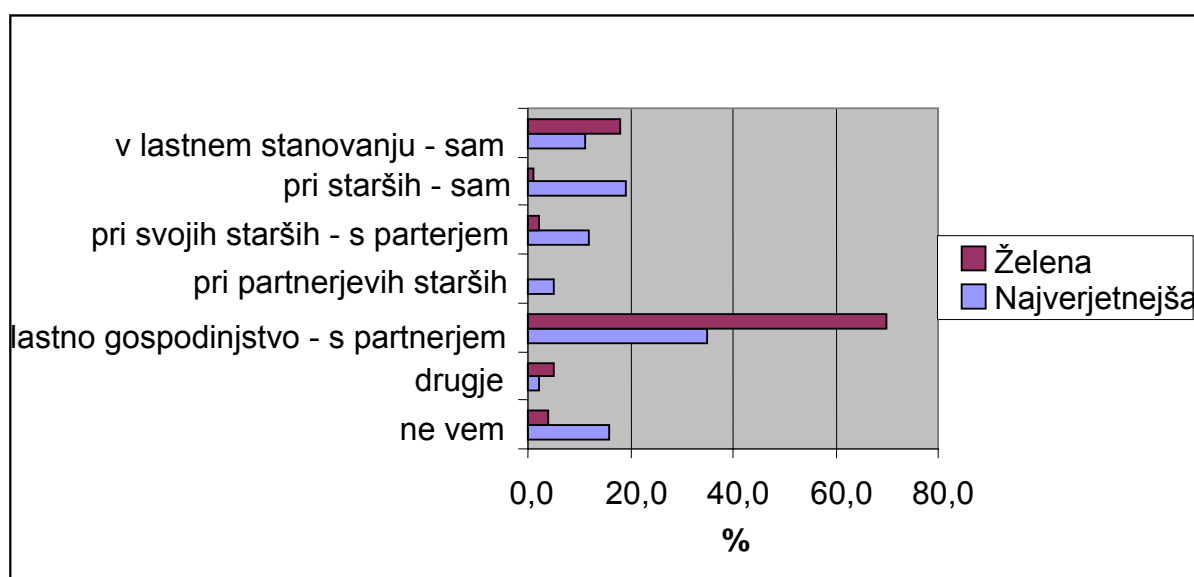
Zame so predvsem pomembni podatki za dve skupini anketirancev. Tu gre za skupino 15–24 in 25–34 let. Pomembno je dodati, da lahko anketiranci živijo v zvezi s partnerjem tudi z otroci. Rezultati kažejo, da v prvi skupini prevladuje oblika življenja pri sorodnikih, saj ta oblika v letu 1994 predstavlja kar 87,7% in se je tudi zvišala v primerjavi z letom 1984 za 2,8 odstotni točki. Rezultat kaže, da je ta oblika bivanja pogostejša in se v zadnjem času še povečuje. Sledi jim status (so)lastnikov, ki je v obdobjih ostal skoraj nespremenjen. Več kot očitno se je znižal delež najemnikov, ki je se v preučevanih obdobjih znižal za kar 4 odstotne točke.

Pri analizi druge skupine anketirancev v obdobju 25–34 let pa leta 1994 prevladuje status (so)lastnikov s 45,5%, sledita mu življenje pri sorodnikih s 40,9% in status najemnikov s 9,8%. V primerjavi z letom 1984 kažejo, da so se oblike lastništva stanovanj zelo spremenile. Znižal se je predvsem delež najemnikov za kar 21,2 odstotnih točk, medtem ko se je povečal delež življenja pri sorodnikih za 11 odstotnih točk in prav tako delež (so)lastnikov.

Pri tej analizi me bolj kot časovna primerjava zanima primerjava med obema starostnima razredoma. Opazimo, da se starejši anketiranci ne odločajo toliko za življenje pri sorodnikih, vendar si zaradi daljšega delovnega staža že lahko privoščijo lastniško stanovanje ali se raje kot za življenje pri sorodnikih odločajo za najemniško stanovanje, saj se kljub višjim stroškom takšnega življenja odločijo zanj, ker si le tako lahko priskrbijo popolno samostojnost. Življenje pri starših enega izmed partnerjev lahko ogroža zakonske zveze mladih. Tega se tudi sami zavedajo, zato se raje odločajo za drugačno obliko življenja, če je to mogoče.

Zgornje ugotovitve bom dokazal še z grafom, ki nazorno kaže želeno obliko bivanja pri mladih.

Slika 3: Verjetna in zelena oblika bivanja mladih v Sloveniji

Vir: M. Ule, T. Renner, V. Mihelj, S. Kurdija & M. Mencin Čeplak, Predah za študentsko mladino, 1996.

Iz Slike 3 je vidno, da si mladi predvsem želijo imeti lastno gospodinjstvo in to tudi vidijo kot najverjetnejšo obliko bivanja. Absolutno si ne želijo živeti pri partnerjevih starših, nekaj bolj pa si »želijo« živeti s parterjem pri svojih starših. Zaključimo lahko, da si mladi želijo ustvariti lasten dom, kjer si bodo lahko ustvarili možnosti za družinsko življenje. Žal mnogim to ni omogočeno zaradi razlogov, ki so že in še bodo navedeni.

4.5 Državna pomoč mladim ob osamosvojitvi

Država je v zadnjem času zelo aktivno vpletena v reševanje stanovanjskega problema. Kljub vsemu pa je moč zaslediti mnenja, da država zaostaja pri reševanju stanovanjskega problema (Bučar, 2008). Aktivnost se nanaša predvsem na pomoč mladim družinam in tistim, ki prvič rešujejo stanovanjski problem. Predstavil bom nekaj najpogostejših oblik pomoči.

4.5.1 Neprofitna stanovanja

Neprofitna stanovanja⁶ so namenjena vsem, ki nimajo lastnega stanovanja in jim redni dohodki ne omogočajo najema primernega tržnega stanovanja. Neprofitna stanovanja ponudijo preko razpisov občine, Stanovanjski skladi Republike Slovenije in druge neprofitne stanovanjske organizacije. Za dodelitev neprofitnega najemnega stanovanja je treba izpolnjevati določene pogoje. Splošne pogoje določa stanovanjski zakon, dodatne pa tisti, ki razpis pripravi. Kadar so nosilke razpisa občine, je pogosto eden izmed dodatnih pogojev, da morajo prosilci določen čas bivati v občini (<http://www.slonep.net>, 2008).

Z mojega vidika diplomske naloge je predvsem pomemben eden izmed kriterijev, in sicer:

- Pri dodelitvi stanovanj ima prednost ena izmed kategorij, ki jo določi nosilec razpisa: družine z več otroki, družine z manjšim številom zaposlenih, mladi in mlade družine, invalidi in družine z invalidnim članom, državljani z daljšo delovno dobo, ki so brez stanovanja ali pa so podnajemniki, ter prosilci, ki so glede na poklic ali dejavnost, ki jo opravljajo, pomembni za posamezno lokalno skupnost.

Neprofitna stanovanja zagotovo rešijo nekaj problemov pri odločanju za osamosvojitve in so zelo naklonjena mladim družinam. Mlade družine⁷ ob pridobitvi stanovanja podpišejo petletno neprofitno najemniško⁸ pogodbo in v tem času lahko privarčujejo dovolj, da si po poteku tega obdobja odločijo za lastniško stanovanje, kar je trajna rešitev njihovega stanovanjskega problema.

4.5.2 Subvencije kot pomoč mladim družinam

Subvencije so v zadnjem času pogost način pomoči države, občin ali stanovanjskega sklada za reševanje stanovanjskega problema. V večini primerov se subvencije dodeli kot pomoč mladim družinam ob prvem reševanju stanovanjskega problema. Pozivi so v vseh primerih javni in so izrecno določeni, da so namenjeni mladim družinam. Višina subvencij se od razpisa do razpisa spreminja. V mojem primeru (Stanovanjski sklad Republike Slovenije, 2008) znaša vrednost subvencij 300 evrov na družinskega člana. Mlada družina lahko subvencije pridobi za največ 8 let. Subvencije so namenjene za gradnjo ali nakup nepremičnine in tudi za rekonstrukcijo ali spremembo namembnosti za bivanje v primernih nepremičninah.

Mlada družina lahko za subvencijo zaprosi tudi kot pomoč pri plačevanju tržne najemnine⁹, pri čemer ji subvencija pripada največ dve leti. Do subvencije tržnih stanovanj je upravičena

⁶ Stanovanja, ki so namenjena osebam v nižjem dohodkovnem razredu; zgradijo jih občine.

⁷ Življenjska skupnost enega ali obeh staršev z enim ali več otroki, posvojenci ali pastorki, pri čemer vsaj en otrok v koledarskem letu razpisa še ni šoloobvezen.

⁸ Nadomestilo za uporabo stanovanja. Neprofitna najemnina naj bi pokrila vse stroške v najširšem pomenu besede, ki jih ima lastnik s stanovanjem, vendar pa naj ne bi prinašala dobička, kar je značilno za tržno najemnino. Da pri tem ne bi prihajalo do zlorab, je neprofitna najemnina zakonsko določena.

⁹ Najemnina za stanovanje, ki se oddaja prosto na trgu. Najemnina se oblikuje glede na zakonitosti trga.

tista mlada družina, ki si po uspešno zaključenem študiju vsaj enega od staršev stanovanjski problem rešuje z najemom tržnega stanovanja.

5 DRUŽINA IN STARŠEVSTVO

Družina in starševstvo sta zadnja koraka do popolne odraslosti človeka, s katerima se sooči v svojem življenju. Ponavadi si najprej ustvarimo dom, partnersko zveza in šele kasneje se odločimo za starševstvo. Osredotočil se bom predvsem na ustvarjanje družine kot proces, kjer se dva partnerja ne glede na spol odločita za skupno življenje. S tem se oblikuje družina, kateri se na skupno željo obeh ponavadi pridruži še otrok. Včasih nobeden, včasih eden, morda dva ali celo več. Teh zadnjih primerov je vedno manj, saj se tako kot druge evropske države soočamo s problemom nizke natalitete. Ravno ta pojem bo v mojem primeru zelo aktualen, predvsem zato, ker bom poskušal ugotoviti, ali je res zakasnelost prvih dveh prehodov glavni krivec za nižanje natalitete, kar bi bila tudi logična posledica. Vendar ne smemo zanemariti tudi drugih dejavnikov, ki jih bom navajal ali poskušal ugotoviti.

5.1 Število sklenjenih partnerskih zvez in povprečna starost

V tem poglavju me bodo predvsem zanimali statistični podatki o sklenjenih zakonskih zvezah in povprečni starosti ženske in moškega, ki se odloči za takšno ureditev življenja. Podatke bom primerjal v času, saj bom tako dobili rezultate, ki naj bi govorili o tem, da se ljudje vse kasneje odločajo za zakonsko zvezo in da je zakonskih zvez vse manj.

Tabela 6: Povprečna starost ženina in neveste ob prvi sklenitvi zakonske zveze

Prva zakonska zveza (leta)/obdobje	Ø 1995–1999	Ø 2000–2004	2002	2003	2004	2005	2006
nevesta	25,6	27,3	27,4	27,5	27,8	28,2	28,1
ženin	28,5	29,9	30,1	30,1	30,3	30,6	30,6

Vir: M. Ilič, K. Kalin, J. Povhe, D. Šter, T. Žnidaršič, Statistični letopis 2007, 2007.

Povprečna starost ženina in neveste ob prvi sklenitvi zakonske zveze¹⁰ se več kot očitno v obdobju med 1995–2006 skoraj več čas dviguje. Neveste so bile leta 1995–1999 povprečno stare 25,6 let leta 2006 pa že 28,1 leto. Dvig starosti je povprečno za 2,5 leti. Podatek je na las podoben podatku o starosti ženske ob rojstvu prvega otroka, saj je bila ta starost 28 let in se je v istem obdobju dvignila za 2,4 leta. Iz tega lahko sklepam, da je v Slovenijo rojstvo otroka še vedno močno povezano s poroko. Pri ženinih je trend zelo podoben, samo da so leta še nekoliko višja. Tako je bila povprečna starost moškega ob sklenitvi zakonske zveze v obdobju 1995–1999 28,5 leta in v letu 2006 že 30,6. Dvig starosti je prav tako podoben kot pri ženskemu spolu in znaša 2,1 leta.

¹⁰ Zveza, ki je bila sklenjena skladno z veljavnimi predpisi in sta jo sklenili dve (samski) osebi različnega spola, ki doslej še nikoli nista sklenili zakonske zveze.

Tabela 7: Število sklenjenih prvih zakonskih zvez v obdobju med letom 1995–2006

Sklenitev zveze/leto	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
prve sklenitve zakonskih zvez	7009	6398	6329	6393	6945	6148	5966	5980	5745	5580	5051	5408

Vir: SI-Stat, lasten izračun, 2008.

Številke v Tabeli 7 nam kažejo že znani trend, ki se v našem primeru znižuje, ima pa vseeno negativne posledice. Predvsem zato, ker preučujemo število sklenjenih prvih zakonskih zvez, ki se občutno nižajo iz leta v leto. Primerjal bom obdobje 1995–2006. Iz podatkov opazim, da je bilo v preučevanem obdobju največ zakonskih zvez sklenjenih leta 1995, potem pa se analizirani podatki vseskozi znižujejo. Majhno porast v primerjavi s preteklim letom opazim leta 1999 in leta 2006. Če primerjam samo leto 1995 in leto 2006, opazim, da se je število sklenjenih zakonskih zvez zmanjšalo za 1601. Posledično lahko trdim, da se zaradi tega letno rodi vsaj 1601 otrok manj, vendar se moram tu obrniti še na druga dejstva. Eno izmed njih je prav gotovo porast izvenzakonskih zvez, ki to negativno luknjo prav gotovo zapolnjujejo, vendar ne v celoti.

5.2 Dejavniki odločanja za starševstvo in proti njemu

Analizirani bodo dejavniki, ki govorijo o sodobnem odločanju mladih o starševstvu. Tu bom poskušal predvsem opisati negativne predstave mladih, ki so povezane z starševstvom in med njimi kljub vsemu poskušal poiskati tudi stvari, zaradi katerih bi se mladi pogosteje odločali za takšno obliko življenja. Zavedam se, da je nataliteta eden ključnih problemov, s katerimi se sooča veliko držav, in nepremagljiva ovira mnogim strokovnjakom na tem področju.

Upadanje rodnosti je težko pojasniti z univerzalno teorijo, saj ne obstaja ključ, s katerim bi bilo moč zajeti vse dejavnike, nekatere pa izločiti zaradi nepomembnosti. Nekateri dejavniki so bolj splošni, drugi ideološkega pomena, tretji se razlikujejo med posameznimi generacijami, nekateri so povezani s kulturo in religijo (Hirschman v Ule, Kuhar, 2003, str. 108).

Uletova in Kuharjeva (2003, str. 108) hipotetično izhajata iz premise, da so temeljne zahteve, ki morajo biti izpolnjene, da se mlad par odloči za otroka, naslednje:

- zadovoljivo zdravje in plodnost,
- končano izobraževanje,
- zadovoljiva zaposlitev,
- zagotovljena socialna varnost,
- zadovoljivo stanovanje.

Pomembni zahtevi sta tudi možnost uskladitve dela, kariere in družinskega življenja ter možnost varstva otroka. Tem zahtevam lahko rečemo objektivni pogoji za vzpostavitev lastne družinske skupnosti in za odločitev za rojevanje. Osnovni subjektivni pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za odločitev za otroka, so (Ule & Kuhar, 2003, str. 108):

- zrelost,

- kakovost osebnega življenja,
- trden, varen in ljubeč partnerski odnos,
- odločitev o prevzemu odgovornosti za družino in otroke.

Če podrobno pogledam predvsem objektivne dejavnike, opazim, da so vsi dejavniki, s katerimi sem se tudi sam soočal v diplomski nalogi. Pomembno je dodati, da vse predhodne ugotovitve šele sedaj kažejo posledice zakasnelosti posameznih prehodov. Lesthaeghe (v Ule & Kuhar, 2003, str. 108) izpostavlja naslednje dejavnike upadanja rodnosti in prelaganja rojevanja:

- vedno višja izobraženost in ekonomska avtonomija žensk;
- naraščajoče in visoke potrošne aspiracije (ki ustvarjajo potrebo po dveh dohodkih v gospodinjstvu);
- razširjanje »postmaterialističnih« vrednot, kot so samouresničevanje, razvijanje osebnih nagnjenj, etična avtonomija, svoboda izbire, strponost do nekonvencionalnosti;
- večji poudarek na kakovosti življenja, prostem času, zabavi;
- izogibanje nepreklicnim obvezam in želja po ohranjanju »odprte prihodnosti«;
- naraščajoča verjetnost ločitve in zato bolj previdno investiranje v lastno osebnost;
- geografska mobilnost mladih odraslih v tericarnem izobraževanju;
- slabe možnosti reševanja stanovanjskih vprašanj (visoki stroški, nedostopnost – tako za mlade odrasle v začetnih fazah oblikovanja družine kot za gospodinjstva v nadaljnjih družinskih fazah);
- fleksibilnost trga dela;
- nezaposlenost mladih;
- dostopnost in učinkovitost kontracepcije, možnost splava;
- osvobojenost od vpliva tradicionalnih avtoritet (npr. religije).

Omeniti velja tudi naslednje dejavnike (Ule & Kuhar, 2003, str. 108):

- občutek, da biološka ura še ne tiktaka,
- slabi zgledi iz starševskih družin,
- težnja po svobodi, neodvisnosti in avtonomiji,
- visok standard udobja,
- strah pred prihodnostjo,
- zaznana velika odgovornost in velika zahtevnost, ki ju prinaša starševstvo,
- majhno, praktično nepomembno vloga pri odločanju za otroke pa igrajo dvom o lastnih starševskih sposobnostih, strah pred porodom in sovražne družbene in tudi naravne raznere.

Zgoraj je naštetih veliko različnih vzrokov, ki vplivajo na odločitev za starševstvo. Nekateri so povezani s financami, drugi z izobraževanjem, tretji z kulturo in religijo in nekateri celo z napredovanjem zdravstva. Lažje bi nam bilo, če bi lahko čim več dejavnikov preskočili (nezaposlenost, dostopnost stanovanj), z nekaterimi pa se mora soočiti vsak posameznik

posebej. V nadaljevanju bom predstavil, kakšno je stanje v Sloveniji in kakšne trende je mogoče pričakovati.

5.3 Nove dimenzije starševstva

Starševska vloga se je v zadnjih nekaj letih močno spremenila. V preteklosti je bil zakon povod za rojstvo otroka, ponavadi več kot samo enega. V zadnjih desetletjih pa je prišlo do bistvenih sprememb. Da se dva, ki se imata rada, tudi poročita, že dolgo ni več samoumevno dejstvo. In za tiste, ki se odločijo za skupno življenje ali zakonsko zvezo, želja po otrocih ni več samoumevna stvar. V preteklosti sta bila zakon in starševstvo neposredno povezani dejstvi. Vendar to ni pomenilo, da so imeli starši otroke kaj rajši kot danes. V predindustrijskih družbah, pa tudi v družbah klasične moderne oz. v prvi fazi industrializacije, so potrebovali otroke najprej zaradi ekonomskih razlogov: kot delovno silo doma in na kmetiji, kot starostno zavarovanje za starše, kot dediče posesti in imena. Za premožnejše sloje so imeli otroci trden finančni pomen, ki je bil vnaprej določen z zaporedjem dedičev in dote. Ni čudno, da so bili otroci torej na splošno dobrodošli, pogosto in predvsem, če je šlo za prvorojence in sinove, tudi močno zaželeni. Pa vendar ni bilo vedno tako. Pogost pojav je bil, ko so bili otroci nezaželeni, odvečni, npr. če jih je bilo preveč in je bila družina prevelika. Tu ni bilo veliko prostora za izražanje toplih čustev do otrok (Ule & Kuhar, 2003, str. 57).

V drugi polovici dvajsetega stoletja pa se ekonomija in starševstvo začenjata ločevati. Delno je do te spremembe prišlo zaradi gospodarskih sprememb. Ko se je z industrializacijo začela spreminjati družina kot ekonomska enota, so ekonomske prednosti starševstva postopoma stopale v ozdaje, na njihovo mesto pa so stopili stroški. Otrok je v ekonomskem smislu postal samo strošek oz. finančno breme za družino. Tudi zaradi pritiska potrošniške družbe, ki je v otrocih odkrila nov pomemben trg, finančni stroški za otroke strmo naraščajo. Poleg tega se ljudje danes lahko odločajo za otroke in ker je to zelo odgovorna naloga, je tudi odločitev praviloma zelo tehtna (Ule & Kuhar, 2003, str. 57).

Ljudje se danes tako odločajo za otroke povsem iz drugih razlogov, kot so se nekdaj. Lahko rečem, da v ospredju ni več ekonomski, ampak predvsem emocionalni in psihološki razlog. Nekateri z otrokom ponovno odkrijejo toplino, sposobnost za varovanje, čustveno navezanost, mirnost, potrpljenje in še bi lahko naštevali. Iz vsega zgoraj naštetega sklepam, da ima danes otrok drugačen pomen kot nekoč in ravno zaradi veliko bolj premišljenega ravnanja je tudi rodnost toliko nižja.

5.4 Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka

Povprečna starost matere ob prvem rojstvu je eden izmed glavnih dejavnikov, ki hitro pokažejo na trend prehoda iz mladosti v odraslost, saj je ravno starost ženske ob odločitvi za prvega otroka eden izmed dejavnikov, ki govori o odraslosti. Poleg tega pa vpliva na možnosti za rojstvo naslednjih otrok.

Tabela 8: Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka

rojstvo/obdobje	Ø 1995–1999	Ø 2000–2004	2002	2003	2004	2005	2006
rojstvo prvega otroka	25,6	27,0	27,2	27,3	27,5	27,8	28,0

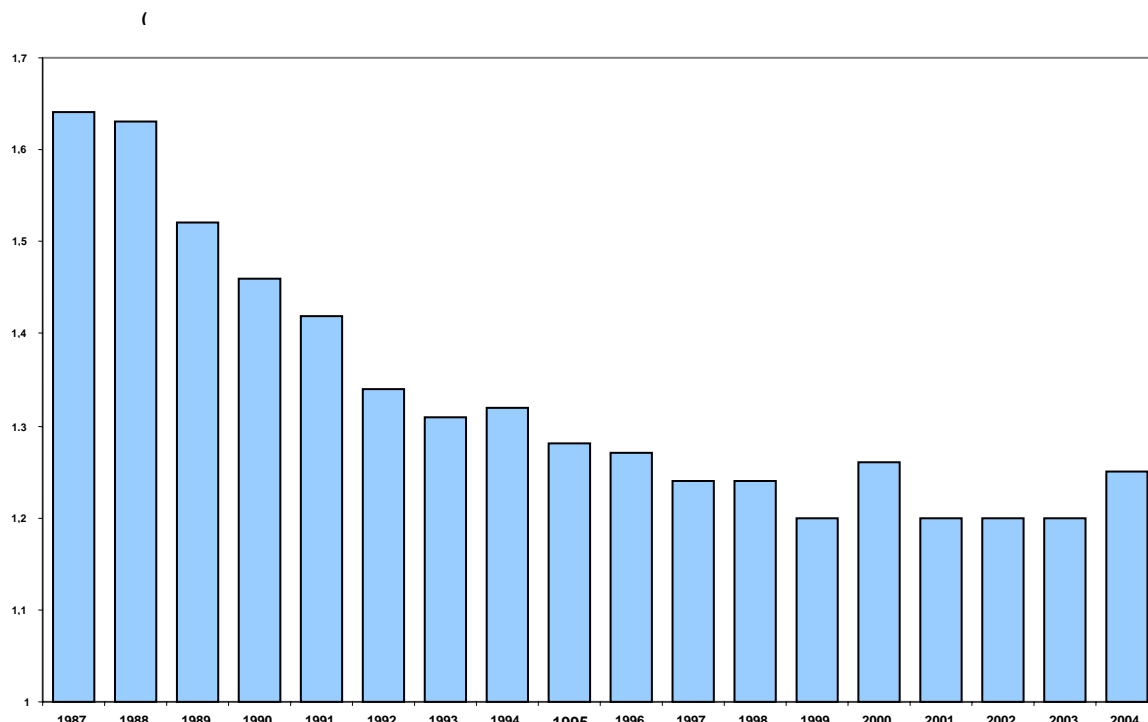
Vir: M. Ilič, K. Kalin, J. Povhe, D. Šter, T. Žnidaršič, Statistični letopis 2007, 2007.

Tabela 8 nazorno kaže, da se je povprečna starost matere ob prvem porodu močno povišala. Če opazujemo samo obdobje 1995–2006, se je povprečna starost dvignila s 25,6 na 28 let. Torej se je rojstvo povprečno zamaknilo za 2,4 leta, kar je zelo veliko, če govorimo, da se je to zgodilo v razmaku 11 let in da gre za preučevanje obdobja, v katerem bi morala biti rodnot žensk najvišja. Ravno zaradi tega se ženske vse redkeje odločajo za rojstvo drugega otroka.

5.5 Totalna stopnja rodnoti

V tem poglavju bom preučeval totalno stopnjo rodnoti¹¹ v obdobju 1987–2004. Dolg časovni razmik sem izbral predvsem, ker bodo tako rezultati še nazorneje pokazali, koliko otrok se povprečno rodi na žensko v rodni dobi¹².

Slika 4: Totalna stopnja rodnoti, Slovenija 1987–2004 (ženske v rodni dobi)

Vir: Perinatalni informacijski sistem Republike Slovenije, 2004.

Iz Slike 4 je moč razbrati, da se totalna rodnot znižuje v primerjavi z preteklimi obdobji. Vletu 1987 je bila povprečna stopnja rodnoti 1,65, leta 2004 pa le 1,28. Iz tega sledi, da

¹¹ Povprečno število rojenih otrok na eno žensko v rodni dobi.

¹² Med 15 in 49 letom.

povprečno ženska rodi 0,5 otroka manj kot pred 17 leti. Za primerjavo: v EU-25¹³ je povprečna stopnja rodnosti 1,5 otroka. Za demografsko ravnovesje bi morala vsaka ženska roditi povprečno 2,1 otroka. Tu pa se potrjuje tudi moja domneva, da se zaradi kasnejšega odločanja za rojstvo prvega otroka tudi možnost rojstva drugega otroka zmanjšuje. Lepo pa je videti, da se trend v zadnjih letih spet počasi dviguje.

Kljub vsemu se je treba zavedati, da lahko naraščajoči demografski problemi in motnje v reprodukciji privedejo do resnega pomanjkanja delovne sile že v času enega do dveh desetletij (Malačič, 2006, str. 290).

5.6 Deinstitutionalizacija družine

Proces deinstitutionaliziranja družine v sodobnih družbah razumemo kot proces zmanjševanja pomena zakona in družine kot institucije, nikakor pa ne kot izginjanje družine. Deinstitutionaliziranje ni nekaj negativnega kot se zdi na podlagi besednega pomena, temveč le zmanjšanje, zožanje institucionalnih funkcij družine, zato da bi se odprl prostor za individualizacijo življenjskih potekov družinskih članov. Do nadaljnjega sta bili mogoči le dve poti, kako lahko kdo postane družinski član. Prva je bila s poroko in druga s rojstvom otroka. Poroka je bila mogoča samo z raznospolnima partnerjema. S poroko in rojstvom otroka je tako nastala družina. Besede družina ni bilo moč uporabljati za družino brez otrok oziroma za izvenzakonsko življenje (Ule & Kuhar, 2003, str. 53). Vsaka družina ima življenjski cikel. Berger in Kellner (v Ule & Kuhar, 2003, str. 53) uporabljata devetstopenjski model življenjskega cikla družine:

- doba oblikovanja družine (zakonca brez otrok),
- začetek razširjanja družine (prvi otrok, mlajši od 2,5 leta),
- predšolsko obdobje otrok (prvi otrok manj kot 6 let),
- šolsko obdobje otrok (prvi otrok med 6. in 13. letom),
- mladostniško obdobje otrok (prvi otrok med 13. in 20. letom),
- postadolescentsko obdobje otrok (od 20 let do odhoda prvega otroka iz družine),
- začetek zoženja družine (od odhoda prvega do odhoda zadnjega otroka iz družine),
- zožena družina (»prazno gnezdo«),
- ovdovelost (od smrti partnerja).

Statistika, raziskave pa tudi opazovanja vsakdanjega življenja kažejo, da so življenjska obdobja aktivnega starševstva v novih generacijah staršev časovno močno skrajšala in da se daljša doba, ko družinsko življenje ni osredotočeno okrog otrok. V manj kot treh generacijah je prišlo do popolne spremembe družinskega poteka. Spremembe so predvsem v tem, da se je konstituiralo in bistveno podaljšalo obdobje zožene družine (praznega gnezda). Tako so pred petdesetimi do sto leti ženske rojevale do menopavze, odraščanje in odhajanje otrok od doma pa sta trajali tako rekoč do smrti staršev (Ule & Kuhar, 2003, str. 54).

¹³ Povprečje vseh takratnih 25 članic Evropske unije.

Naj se sedaj še dotaknem preprostejših oblik, ki napeljujejo na deinstitutionalizacijo družine. Tu so predvsem vse pogostejše oblike družin izvenzakonskih partnerjev, otrok ni več osrednji dejavnik družine, vse več je partnerskih razvez in posledično samohranilk/-cev. Ljudje vedno bolj postajamo individualisti, ki jim kariera pomeni več kot življenje v družinskem okolju.

SKLEP

Problema prehoda iz mladosti v odraslost sem se dotaknil z različnih zornih kotov. Predvsem sem analiziral vse faze življenjskega ciklusa posameznika, ki jih mora ta prehoditi, da doseže stopnjo odraslosti v pomenu, ki sem ga definiral v diplomski nalogi. Že samo površno opazovanje življenja današnje družbe pripelje do dejstva, da so ljudje, ki osvajajo določene stopnje samostojnosti, vse starejši.

Ob zaključku oziroma sklepu lahko ugotovim, da se časovni zaostanek začne nabirati že v samem začetku življenja oziroma v mladostniški dobi posameznika. Tu se posamezniki odločajo o izobraževanju, izbiri poklica in o dolžini časa, ki ga hočejo preživeti v šolskih klopeh. Dejstvo je, da se vse več ljudi odloča za študij na univerzah, saj jim to omogoče dobro popotnico za trg dela. Šolska zakonodaja, ki si želi, da ima slovenska družba vse več izobraženih, pa pozablja, da jim morajo zagotoviti tudi dovolj visokostrokovnih delovnih mest, saj je le tako izobraževanje smiselno.

Po prvem obdobju, ko je študij končan in so mnogi že dopolnili 25 let, pa postanejo del trga dela. Tu se prvič soočijo s kruto realnostjo in ugotovijo, da izobrazba še ni zagotovilo za varno zaposlitev. Veliko mladih se sooči s statusom brezposelnih in so v večini primerih primorani izbrati nižje delovno mesto, saj lahko le tako pridejo do rednega plačila. V sodobnem svetu se na tem področju pojavlja vse več oblik fleksibilnih del, ki imajo nekatere prednosti in tudi nekatere slabosti. Fleksibilnost omogoči mnogim, da zaslužijo za golo preživetje oziroma da lahko zaslužijo dodatno plačilo. Žal pa je posledica fleksibilnosti tudi zaposlitev za določen čas, ki je v zadnjem času vse pogostejša oblika zaposlitve pri podjetjih in vse manj priljubljena pri zaposlenih. Dohodek v obliki dela za določen čas nam ne omogoča kreditiranja, kar vpliva na izbiro prvega samostojnega bivališča.

Ljudje se za samostojno bivališče odločajo vse pozneje in so tudi vse bolj finančno omejeni, saj je trg nepremičnin vedno bolj neizprosno. Posledično je vse več najemniških oblik stanovanj, kar pa je v Sloveniji še vedno zelo nerazširjena oblika stanovanjskega statusa v primerjavi z drugimi evropskimi državami in zato ne povzroča skrbi. Mnogi ostanejo in si uredijo dom doma, drugim pa dohodek omogoči, da si dejansko kupijo samostojno lastniško stanovanje. Mnogi se ob rešitvi stanovanjskega problema že močno približajo tridesetemu leti.

Ravno lastno gospodinjstvo je eden izmed ključnih pogojev, da se dva odločita za otroka. Tudi število rojstev otrok priča o tem, da so posamezniki vse starejši, ko pridejo do zadnjega koraka pri preučevanem prehodu. Vse kasnejša rojstva posledično vplivajo na vse manj otrok, ki se rojevajo v zadnjem obdobju.

Na koncu lahko ugotovim, da se bo trend zakasnelosti še nadaljeval, saj v danem trenutku ne vidim možnosti, ki bi takšen trend spremenili. Kmalu bo stanje zaskrbljujoče in zadnji čas je, da se začnemo zavedati, da trenutno stanje ni dobro za prihodnje rodove. Pri vsaki zgoraj omejeni fazi prehoda se nabere določen zaostanek, ki na koncu ob skupnem seštevku pokaže, da so v primerjavi z ljudmi pred 10 leti danes vsaj 2 leti starejši, ko dosežejo zadnjo fazo pri prehodu iz mladosti v odraslost. Kljub vsemu je vsako obdobje specifično in nanj vplivajo različni dejavniki, ki različno pripomorejo k uspešnosti posameznega prehoda.

Na koncu naj le še dodam, da si želim, da bi strokovnjaki in vsi vpleteni v ta proces kmalu našli prijeme in rešitve, ki bi postopoma vsaj omilili trend, ki kaže na podaljševanje celotnega procesa. Zavedam se, da bi bila že stagnacija pojava velik uspeh in bi pozitivno vplivala na vse dejavnike, s katerimi se soočamo.

VIRI IN LITERATURA

1. Bučar, A. (2008, 14. maj). *Za bolj aktivno politiko na področju mladih*. Ljubljana: Liberalna demokracija Slovenije. Najdeno 20.5.2008 na spletnem naslovu <http://www.lds.si/si/arhiv/zapisi/919/detail.html>.
2. Commission of the European Communities (12. oktober 2006). *The demographic future of Europe – from challenge to opportunity*. Bruselj: Commission communication.
3. Council of the European Union (3. marec 2008). *Joint Employment Report 2007/2008*. Bruselj: European Council. DG II, 7619/08, MH/vk, EN.
4. Gladović, S. (2007). *Prehod iz mladosti v odraslost*. [diplomsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
5. Ilič, M., Kalin, K., Povhe, J., Šter, D. & Žnidaršič, T. (2008). *Statistični letopis Republike Slovenije 2007*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Najdeno 7.5.2008 na spletnem naslovu http://www.stat.si/letopis/index_vsebina.asp?poglavje=4&leto=2007&jezik=si.
6. Jones, G. (2005). *The thinking and behaviour of young adults*. London: The social Exclusion Unit.
7. Kozmelj, A. (2008). *Diplomanti višjih strokovnih šol in visokošolskih zavodov, Slovenija, 2007*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Najdeno 3.6.2008 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1648.
8. *Letno poročilo 2006. Gibanje zaposlovanja in brezposelnosti (2007)*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Najdeno 14.5.2008 na spletnem naslovu <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp06/Slovenija/Slo/08gibanj-zaposlovanja.htm>.
9. Perinatalni informacijski sistem Republike Slovenije (2004). Najdeno 7.5.2008 na spletnem naslovu http://www.ivz.si/javne_datoteke/datoteke/33-PIS_2004_v1.pdf.
10. Malačič, J. (2006). *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
11. Mandič, S. (1996). *Stanovanje in država*. Ljubljana: Forum.
12. Mandič, S. (1999). *Kakovost življenja: Stanje in spremembe*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Mandič, S. (1999): Stanovanje, kakovost življenja in spremembe v zadnjem desetletju. *DR*, XV (30-31), str. 186–208. Najdeno 25.5.2008 na spletnem naslovu <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr30-31mandic.PDF>.
14. Pavlin, B. (2007, 28. julij): *Indeksi cen stanovanj, Ljubljana in preostala Slovenija, 2003–2006*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Najdeno 15.5.2008 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1146.
15. Slonep: Neprofitna stanovanja (2008). Najdeno 20.5.2008 na spletnem naslovu <http://www.slonep.net/razpisi.html?lev1=3&lang=&lev2=31&lev3=164>.
16. Stanovanjski sklad Republike Slovenije (2008, 3. april), *Subvencije kot pomoč mladim družinam za prvo reševanje stanovanjskega problema ali tržnega najema stanovanj*.

Najdeno 10.5.2008 na spletnem naslovu http://www.stanovanjskisklad-rs.si/index.php?location=1_1_0_0_0&range=0&showElement=191.

17. Ule M. (1996), *Mladina v devedesetih: analiza staranja v Sloveniji*. Ljubljana: Forum.
18. Ule, M. & Kuhar, M. (2003). *Mladi, družina, starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Volk, M. (2003). *Stanovanjske razmere mladih. Diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.